

Veroordeling VRT-journalist voor misbruik inzagerecht is verontrustend

De Juristenkrant 26 mei 2021, nr. 430, 12-13

Het gebeurt maar zelden dat in België een strafprocedure wordt gevoerd tegen een journalist omwille van de inhoud van een tv-reportage. Dat een VRT-journalist bovendien tot een gevangenisstraf wordt veroordeeld, weliswaar met uitstel, is verontrustend voor het recht op nieuwsgaring en kritische berichtgeving over justitie, meent Dirk Voorhoof. Volgens de correctionele rechtbank had de gewraakte VRT-reportage die onthullend berichtte over het controversiële verloop van een strafonderzoek in een belangwekkende moordzaak, geen journalistiek opzet, maar was het de VRT-journalist enkel te doen om de morele integriteit aan te tasten van de familie van het slachtoffer. Een opmerkelijk vonnis dat het spanningsveld tussen media en justitie onder druk zet, stelt Voorhoof.

Dirk Voorhoof

De zaak draait rond een VRT-reportage in de marge van de verslaggeving over het strafonderzoek in de zaak van de zogenaamde kasteelmoord in 2012. In die zaak werd André Gyselbrecht aangeklaagd, en later ook veroordeeld, voor de moord op zijn schoonzoon Stijn Saelens. Tijdens het gerechtelijk onderzoek werden telefoons van de familie Saelens afgetapt, op vordering van justitie. In een Terzake-uitzending van 17 november 2016 was een aantal van die telefoongesprekken te horen. De reportage bevatte enkele fragmenten die volgens de VRT aanwijzingen bevatten dat de familie van het slachtoffer pogingen had ondernomen om het verloop van het strafonderzoek te beïnvloeden. Er werd verwezen naar het feit dat het parket-generaal in Gent een onderzoek had gedaan naar de poging tot beïnvloeding van het onderzoek, maar uiteindelijk geen bewijs van enige beïnvloeding had gevonden. De VRT-reportage voerde aan dat het Brugse parket toen niet alle afgeluisterde gesprekken aan het parket-generaal had overgemaakt. Het waren onder meer die telefoongesprekken, waarop de VRT-journalist de hand had kunnen leggen, die in de Terzake-reportage aan bod kwamen.

HET LEK

Het was meteen duidelijk dat de VRT-journalist enkel via een lek bij justitie of via één van de (advocaten van de) beklaagden in het bezit was gekomen van dat deel van het strafdossier van de kasteelmoord. Onmiddellijk startte een onderzoek naar het lek, dat leidde naar Peter Gyselbrecht, de zoon van André Gyselbrecht en medeverdachte in een fase van het gerechtelijk onderzoek. Peter Gyselbrecht legde een verklaring af dat hij Bart Aerts de telefoongesprekken had laten horen en dat Aerts met zijn iPhone die fragmenten had kunnen opnemen. Peter Gyselbrecht werd aangeklaagd en vervolgd voor misbruik van inzage in het strafdossier, terwijl de VRT-journalist werd vervolgd voor mededaderschap. Artikel 460ter van het strafwetboek stelt het gebruik strafbaar van 'door de inzage of het nemen van een afschrift van het dossier verkregen inlichtingen, met als doel en tot gevolg het verloop van het gerechtelijk onderzoek te hinderen, inbreuk te maken op het privéleven, de fysieke of morele integriteit of de goederen van een in het dossier genoemde persoon'. Gyselbrecht en Aerts werden ook vervolgd voor inbreuk op artikel 314bis § 2 lid 2 van het strafwetboek, namelijk wegens het met bedrieglijk opzet of met het oogmerk te schaden gebruik te hebben gemaakt van een wettig gemaakte opname van privécommunicatie of -telecommunicatie. Bij Aerts vond ook een huiszoeking plaats, zijn iPhone werd in beslag genomen, en hij werd tijdelijk aangehouden voor verhoor. De VRT-journalist voerde aan dat die onderzoeksdaden onwettig waren want in strijd met het journalistiek bronnengeheim. Dat verweer werd in 2017, overigens op zeer betwistbare gronden, door de kamer van inbeschuuldigingstelling van het hof van beroep in Gent afgewezen (zie *Juristenkrant* 2017/355, 1-2).

DADER EN MEDEDADER

Volgens de correctionele rechtbank in Brugge lag Peter Gyselbrecht aan de basis van het lek naar de VRT, en heeft hij

bewust zijn kopie van de tapgesprekken gebruikt met een inbreuk op de morele integriteit van de familie Saelens als doel en gevolg, waardoor aan de wezenskenmerken van het misdrijf van misbruik van inzage recht is voldaan. Ook aan het door artikel 314bis §2, lid 2 van het strafwetboek vereiste bijzonder opzet is voldaan, aangezien Peter Gyselbrecht de familie Saelens morele schade wilde berokkenen, aldus het vonnis. Voor wat VRT-journalist Bart Aerts betreft is de rechtbank van oordeel dat hij, als mededader, wist wat de intentie was van Peter Gyselbrecht en dat het ook zijn intentie was om met de reportage in Terzake de reputatie van de familie Saelens aan te tasten. De VRT-journalist voerde wel aan dat hij een probleem bij justitie onder de aandacht wilde brengen en dat om en rond de Brugse justitie een sfeer hangt van 'ons kent ons', waardoor justitie niet voor iedereen gelijk is. Overigens beschikte de VRT-redactie ook over andere bronnen die de poging tot beïnvloeding van het onderzoek bevestigden, alsook de stelling dat het Brugse parket niet alle stukken aan het parket-generaal in Gent had overgemaakt.

Die argumentatie schuift het vonnis evenwel terzijde, aangezien de VRT-reportage en de commentaren van Aerts naar het oordeel van de rechtbank gericht waren tegen de familie Saelens, die immers 'wordt afgeschilderd als een rijke clan die haar vermeende connecties en geld gebruikt/misbruikt om een strafrechtelijk onderzoek naar haar hand te zetten'. Het vonnis acht de reputatieschade voor de familie Saelens door het uitzenden van de fragmenten door de VRT onmiskenbaar, omdat de VRT-reportage ten onrechte de indruk gaf dat de familie had gepoogd het onderzoek in de kasteelmoord te beïnvloeden: 'De uitgezonden fragmenten komen op zich weinig choquerend over op mensen die professioneel bezig zijn met het recht (...). Het kan echter niet worden ontkend dat voor het grote publiek, dat een professionele blik op justitie ontbeert, dergelijke fragmenten de wenkbrauwen doen fronsen, hetgeen onvermijdelijk tot reputatieschade heeft geleid voor de familie Saelens'.

Bovendien kan volgens het vonnis uit de gelekte telefoongesprekken niet worden afgeleid dat het ging om een (ontoelaatbare) poging tot beïnvloeding van het onderzoek in de kasteelmoord. Volgens de rechtbank gaat het om 'gesprekken van een familie wiens zoon/broer zonet is verdwenen/vermoord en die koortsachtig rondbelt teneinde alle mogelijke informatie over de verdwijning/moord te weten te komen en om hun eigen suggesties en vermoedens aan de gerechtelijke autoriteiten te laten worden. Naar het oordeel van de rechtbank zou iedere familie die met zo'n situatie wordt geconfronteerd, hetzelfde doen'. De (inhoud van de) telefoongesprekken met een ex-minister van Justitie, met een bevriend procureur en enkele onderlinge gesprekken tussen familieleden en hun advocaten wijzen volgens de rechtbank niet in de richting van poging tot beïnvloeding van het onderzoek. De rechtbank vindt dat de uitzending van de fragmenten uit de getapte telefoongesprekken was ingegeven door 'louter effectbejag' en dat de VRT-journalist bewust de tapgesprekken heeft gebruikt met een inbreuk op de morele integriteit van de familie Saelens als doel en tot gevolg, waardoor zowel het misdrijf van misbruik van inzage recht (artikel 460ter Sw.) als het strafbaar gebruik van telecommunicatie met bedrieglijk opzet om te schaden (artikel 314bis § 2 lid 2 Sw.) bewezen is.

VIER MAANDEN MET UITSTEL

Bij het bepalen van de straf en de strafmaat houdt de rechtbank onder andere rekening met wat het aanwijst als de manifeste afwezigheid in hoofde van de VRT-journalist 'van eerbied voor sociale en morele waarden, de morele integriteit van de families van slachtoffers in strafzaken in het bijzonder'. De rechtbank ergert zich ook aan de ingesteldheid die Bart Aerts tentoon heeft gespreid 'in de uitoefening van zijn beroep als journalist, hetgeen een cruciale beroepsgroep is in het licht van het correct informeren van de publieke opinie en de goede werking van de democratische instellingen, wat een zekere zin voor verantwoordelijkheid en ernst met zich meebrengt'. Volgens het vonnis is een gevangenisstraf, met uitstel, passend en noodzakelijk, om de VRT-journalist de ernst van de feiten te doen inzien en hem ervan te weerhouden om in de toekomst gelijkaardige feiten of andere misdrijven te plegen.

Dat de bestraffing van de VRT-journalist als inmenging in de journalistieke expressievrijheid hier niet enkel moet gesteund zijn op een wet, met een legitiem doel, maar volgens artikel 10 EVRM dat de expressie- en informatievrijheid waarborgt, ook 'noodzakelijk moet zijn in een democratische samenleving' is volgens het vonnis geen probleem. Er moet immers vermeden worden 'dat inlichtingen uit de inzage van strafdossiers en/of stukken gebruikt worden voor het voeren van parallelle processen in de media, zonder enig respect voor het geheim van het onderzoek en, daaraan gekoppeld, zonder enige waarborg voor het vermoeden van onschuld'.

Het vonnis stapt wat makkelijk heen over het bezwaar dat het opleggen van een gevangenisstraf, zelfs met uitstel, volgens de rechtspraak van het EHRM een 'chilling effect' heeft en strafvervolgning tegen journalisten die uitmond in een gevangenisstraf, daarom als een disproportionele inbreuk op de journalistieke expressievrijheid te beschouwen is. Bij herhaling heeft het EHRM benadrukt dat strafvervolgning wegens journalistieke uitingen, met dreiging of oplegging van gevangenisstraf enkel gerechtvaardigd kan worden voor zeer ernstige misdrijven, zoals het strafbaar aanzetten tot haat, geweld of intolerantie (hate speech).

Volgens de rechtbank is de concrete bestraffing van de VRT-journalist evenwel niet in strijd met artikel 10 EVRM omdat hij 'immers niet vervolgd/veroordeeld (wordt) wegens het uiten van zijn mening maar wegens zijn opzettelijke medewerking aan het misdrijf voorzien in artikel 460ter van het strafwetboek'. Ook dat is een opmerkelijke overweging, aangezien volgens het vonnis de journalist met de reportage uiting gaf aan zijn intentie om de reputatie van de familie Saelens te schaden. Het vonnis vervolgt dat als de VRT-journalist 'een vermeend systeem van 'ons kent ons' had willen aanklagen, hij dit zonder problemen (had) mogen doen, evenwel zonder gebruik te maken van de door hem verkregen tapgesprekken'. Op die manier wekt het vonnis de indruk alsof de journalist door de strafvervolgning en veroordeling niet in zijn journalistieke vrijheid wordt aangetast. Bovendien heeft het EHRM al bij herhaling benadrukt dat het niet aan de rechtscollages is om te bepalen wat de vorm of het format van een journalistiek stuk behoort te zijn.

MAATSCHAPPELIJK RELEVANT DOSSIER

De zienswijze van de rechtbank dat de VRT-journalist de intentie had om de morele integriteit van de familie van het slachtoffer van de kasteelmoord aan te tasten is zeker voor discussie vatbaar. Het vonnis verwaarloost immers het journalistiek opzet en het negeert de context waarin de VRT-reportage te situeren is. De VRT liet ondertussen in een mededeling weten dat het achter de journalistieke aanpak in de Terzake-reportage blijft staan. De VRT-nieuwsredactie benadrukt dat in de gewraakte uitzending ‘vragen werden gesteld over een maatschappelijk relevant dossier’. Met de interpretatie alsof het de VRT te doen was om de morele integriteit van de familie van het slachtoffer te schaden lijkt de rechtbank te willen weggijken van het werkelijke journalistieke opzet van de reportage in Terzake.

Maar ook de motivering waarom de strafvervolgning en veroordeling in overeenstemming is met het recht op journalistieke expressievrijheid en met de rechtspraak van het EHRM is allerminst overtuigend. Opmerkelijk is overigens dat het Brugse vonnis frequente verwijzingen bevat naar rechtsleer en rechtspraak over de toepassing van het strafrecht en meer bepaald de bestraffing van misbruik van inzage, terwijl het niet één verwijzing bevat naar rechtsleer of rechtspraak over de toepassing van artikel 10 EVRM en het recht, zelfs de taak, van de media en de journalistiek, om als waakhond in een democratische samenleving, de aandacht te richten op mogelijke disfuncties bij justitie. Dat journalisten in zulke omstandigheden geheime documenten openbaar mogen maken om hun stelling te staven, en kritische vragen mogen stellen over de werking van justitie, is al evenzeer in de rechtspraak van het EHRM aan bod gekomen. Het strafrechtelijk vervolgen en bestraffen van journalisten moet in een democratische samenleving met de grootst mogelijke voorzichtigheid gebeuren in zaken over de schending van het onderzoek of schending van het beroepsgeheim wanneer die bijdragen aan een publiek debat van maatschappelijk belang, want enkel op die manier kan de journalistiek de functie van ‘waakhond’ van de democratie vervullen. Ook het aspect van het ‘chilling effect’ van een veroordeling tot een gevangenisstraf wegens een journalistieke reportage over een onderwerp van maatschappelijk belang is voor het Europees Hof een doorslaggevende factor.

THE FULL PICTURE?

De motivering van het vonnis slaagt er niet in om de indruk weg te nemen dat het de rechtbank te doen was om de VRT-journalist stevig aan te pakken omdat hij op een kritische manier heeft bericht over het mogelijk achterhouden van essentiële informatie door het Brugse parket. Opmerkelijk in dit verband is trouwens de weigering door de rechtbank om in te gaan op het verzoek van de verdediging om het onderzoek van het parket-generaal, met alle mogelijke stukken over de mogelijke beïnvloeding, aan het strafdossier in deze zaak toe te voegen. Het vonnis motiveert die weigering laconiek met het argument dat de verdediging niet duidelijk maakt ‘op welke manier de voeging van deze stukken hun verdediging zouden benaarsstigen’. Ook hier stapt het vonnis wel heel gemakkelijk heen over het ingeroepen recht op een eerlijk proces, zoals gewaarborgd door artikel 6 EVRM: de inzage in het onderzoek van het parket-generaal door de rechtbank én door de partijen had ongetwijfeld meer helderheid kunnen brengen over de manier waarop het onderzoek over het onderzoek werd gevoerd. Het openbaar ministerie beschikte dus als vervolgende instantie over cruciale stukken waarover de verdediging niet beschikte, waardoor de rechten van de verdediging bedreigd zijn en de rechtbank niet ‘the full picture’ had om deze essentiële informatie in de beoordeling te betrekken. De rechtbank weerlegt de stelling in de VRT-reportage, maar weigert een eerder onderzoek daarover dat door het parket-generaal werd gevoerd aan het strafdossier te voegen. Alleen al het feit dat er een onderzoek was van het onderzoek is overigens een aanwijzing van het problematisch karakter van de zienswijze die in het vonnis is vertolkt over het volstrekt normaal en oorbaar karakter van de contacten tussen de familie Saelens en sommige actoren van justitie.

Maar zelfs als er geen beïnvloeding van het onderzoek in de zaak van de kasteelmoord is geweest, dan nog is er geen voldoende pertinente reden om tegen het journalistiek-kritisch berichten over bepaalde justitiële praktijken bestraffend op te treden. Het is in deze goed te herinneren aan het arrest van de Grote Kamer van het EHRM in de zaak *Morice t. Frankrijk*: ‘*The key question in the statements concerned the functioning of a judicial investigation, which was a matter of public interest, thus leaving little room for restrictions on freedom of expression*’ (zie ook *Juristenkrant*, 2015/310, 1 en 4). Het Brugse vonnis lijkt er niet echt van doordrongen dat ook de journalistieke vrijheid het recht impliceert ‘*to draw the public’s attention to potential shortcomings in the justice system*’.

Dirk Voorhoof is emeritus aan de UGent en verbonden aan het Human Rights Centre en Legal Human Academy. Hij publiceerde eerder een rapport voor de Koning Boudewijnstichting : De Relatie tussen Media en Justitie.

Corr. Brugge 10 mei 2021, OM en H. Saelens e.a. t. P. Gyselbrecht en B. Aerts. Op het moment van het schrijven van dit artikel is nog niet bekend of tegen het vonnis beroep wordt aangetekend.

De zienswijze van de rechtbank dat de VRT-journalist de intentie had om de morele integriteit van de familie van het slachtoffer van de kasteelmoord aan te tasten is zeker voor discussie vatbaar.

Bij herhaling heeft het EHRM benadrukt dat strafvervolgning wegens journalistieke uitingen, met dreiging of oplegging van gevangenisstraf enkel gerechtvaardigd kan worden voor zeer ernstige misdrijven, zoals het strafbaar aanzetten tot haat, geweld of intolerantie (hate speech).